

ANALIZA STANJA POLOŽAJA ROMA NA TRŽIŠTU RADA U GRADU VRANJU I OPŠTINI VRANJSKA BANJA

Sprovedeno od strane:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

U okviru programa Nemačke razvojne saradnje
“Inkluzija Roma i drugih marginalizovanih grupa u Srbiji” koji sprovodi
Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH u
saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

ANALIZA STANJA POLOŽAJA ROMA NA TRŽIŠTU RADA U GRADU VRANJU I OPŠTINI VRANJSKA BANJA

Izdavač: Udruženje građana Centar za aktivizam Vranje

Vranje, Tetka Dokina 14

www.centarzaaktivizamvranje.rs

+381 64 835 23 75

Urednik: Teodora Beljaković

Autor: Bojana Janković

Dizajn: Vlastimir Stojković

Štampa: Kurjak Graf Vranje

Tiraž: 500 primeraka

Vranje 2021. godina

Sva prava su zadržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti ili kopirati u nekomercijalne svrhe uz obavezno navođenje izvora.

Analiza je pripremljena na osnovu istraživanja sprovedenog na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja u decembru 2021. godine u okviru programa Nemačke razvojne saradnje “Inkluzija Roma i drugih marginalizovanih grupa u Srbiji” koji sprovodi Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije.

Stavovi izneti u Analizi pripadaju isključivo autoru i ne predstavljaju nužno stavove Nemačke razvojne saradnje i Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Svi pojmovi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

SADRŽAJ:

SADRŽAJ:.....	3
PREDGOVOR	4
O ISTRAŽIVANJU	5
Metologija.....	5
Ciljna grupa	5
POLOŽAJ ROMA/KINJA NA TERITORIJI PČINJSKOG OKRUGA.....	7
Pregled	7
ANALIZA POLOŽAJA ROMA I ROMKINJA NA TRŽIŠTU RADA U VRANJU I VRANJSKOJ BANJI	9
OBRAZOVNA STRUKTURA	11
RAZLOZI NEZAPOSLENOSTI ROMA I ROMKINJA U VRANJU I VRANJSKOJ BANJI	14
Uloga lokalne samouprave prilikom zapošljavanja Roma.....	16
Uloga NSZ-a u zapošljavanju / samozapošljavanju Roma i Romkinja u Vranju i Vranjskoj Banji	19
KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA	20
PREPORUKE	20

PREDGOVOR

„Romi se i dalje nalaze na prvom mestu po diskriminaciji i marginalizaciji u našem društvu“ – rečenica je koju gotovo svakodnevno slušamo od predstavnika države, civilnog sektora, međunarodnih organizacija i institucija koje se bave pitanjem položaja nacionalnih manjina, medija, kao i samih pripadnika romske populacije.

Stiče se utisak da se na rešavanju ovog problema i unapređenju položaja Roma i Romkinja u Srbiji decenijama unazad radi puno, ali da je efekat koji se dobija „točak koji se okreće u vazduhu“.

Prilikom pripremanja ove analize, pročitali smo brojne studije, nalaze, istraživanja koje gotovo jednobrazno ukazuju na glavne probleme, pretnje i izazove sa kojima se Romi u Srbiji suočavaju. Međutim u praksi pronalazimo da se problemisporo rešavajugotovo bez velikog pomaka godinama unazad.

Istraživanje koje je sprovedeno imalo je za cilj da identifikuje ključne probleme sa kojima se Romi i Romkinje u Vranju i Vranjskoj Banji suočavaju prilikom zapošljavanja, kao i da mapira buduće korake za realizaciju daljih aktivnosti predviđenih projektom, sve u cilju unapređenja položaja Roma i Romkinja prilikom zapošljavanja u Vranju i Vranjskoj Banji.

Ključni nalazi predstavljeni u Analizi imaju za cilj trasiranje puta ostalim akterima od značaja na lokalnu da sagledaju izazove i pretnje, kao i da pokušaju da pronađu „drugi ugao“ u rešavanju jednog od najznačajnijih pitanja vezanih za unapređenje položaja Roma na tržištu rada u smislu diskriminacije, marginalizacije i nemogućnosti pristupa resursima i uslugama sa kojima se suočavaju.

Svaka lokalna zajednica ima svoje specifičnosti, svoje posebne probleme i prilike, pravila koja vladaju među lokalnim stanovništvom, ponašanja i stavove koji se razlikuju od juga do severa Srbije. Upravo te posebnosti moraju da budu identifikovane kako bi izašli iz okvira i pristupa koji je u najvećoj meri primenjivan u rešavanju „romskih pitanja“ i koji, nažalost, nije dao velike rezultate kako bi se ostvario neki značajniji pomak za bolji život Roma i Romkinja u Srbiji, a pre svega u Pčinjskom okrugu.

Analiza se može koristiti na nekoliko načina:

- Kao izvor informacija o Romima i tržištima rada u Vranju i Vranjskoj Banji
- Kao alat za zastupanje interesa i podizanje svesti
- Kao osnova za izgradnju uspešnog modela u daljem rešavanju ovog problema

Diskriminacija Roma na tržištu rada šteti svima, ne samo Romima. Jednakost šansi i ravnopravan tretman pri zapošljavanju jedan je od osnovnih principa i prava na rad koji čini osnovu za postizanje socijalne pravde.

O ISTRAŽIVANJU

Istraživanje na osnovu koga je izrađena ova publikacija sprovedeno je u decembru mesecu na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja ukrštanjem kvalitativne i kvantitativne tehnike istraživanja.

Metologija

Ciljna grupa

Deo istraživanja koji se odnosi na korisnike projekta, odnosno Rome i Romkinje u lokalnim zajednicama realizovan je tehnikom terenski intervju (F2F), gde su obučeni anketari po unapred definisanom uzorku i pripremljenom upitniku razgovarali sa ukupno 500 Roma i Romkinja iz Vranja i Vranjske Banje. Selekcija učesnika na osnovu demografije uključivala je polnu, starosnu i obrazovnu strukturu. Takođe, vođeno je računa da u istraživanju učestvuju ispitanici iz obe lokalne zajednice u procentu koji je srazmeran veličini i broju stanovnika svake opštine. U grupama su podjednako bile zastupljene žene i muškarci; pripadnici različitih starosnih grupa i različitog obrazovnog nivoa. Obzirom da su fokus ovog istraživanja bili Povratnici po Sporazumu o readmisiji više od 80% učesnika u istraživanju bilo je prijavljeno za azil u nekoj od zemalja Evropske unije, ili je boravilo duže od tri meseca na teritoriji ovih zemalja.

Drugi deo istraživanja urađen je tehnikom grupnog intervjua, ova tehnika pripada setu kvalitativnih istraživanja i najčešće se koristi kao komplementarna metoda, odnosno kao dopuna srodnim metodama. Tako su i u ovom istraživanju, fokus grupe dopunjene metodom terenskog istraživanja.

Fokus grupe su imale za cilj identifikaciju problema zapošljavanja Roma u Vranju i Vranjskoj Banji i nekoliko specifičnih ciljeva: Koji su problemi sa kojima se sreću prilikom zapošljavanja, koji su ključni razlozi za visoku nezaposlenost Roma/kinja, koliko su diskriminirani prilikom zapošljavanja/na poslu, ko su diskriminatori, da li država, odnosno lokalna samouprava pomaže da se diskriminacija spreči...

Da bi se navedeni ciljevi ispunili, moralo se voditi računa o nekoliko osnovnih metodoloških preduslova:

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

1. Organizovanje većeg broja fokus grupa da bi se dobili relevantni nalazi;
2. Učesnici fokus grupa izabrani su iz različitih starosnih, polnih, obrazovnih i profesionalno orjentisanih grupa
3. Učesnici fokus grupa morali su biti stariji od 18 godina.

Ukupno je održano 8 fokus grupa (u periodu 14. decembar 2021 – 20. decembra 2021. godine), u kojima su učesnici bili predstavnici lokalne samouprave koji se bave pitanjem romske manjine i zapošljavanja, predstavnici NSZ-a, poslodavci, primarno oni koji su koristili određene subvencije ili podsticaje NSZ-a za zapošljavanje lica iz teže zapošljivih kategorija u koja spadaju i Romi i predstavnici lokalnih udruženja građana iz Vranja i Vranjske banje. Na fokus grupama učestvovalo je od 7 do 9 učesnika i vođene su uz pomoć unapred pripremljenog Vodiča.

POLOŽAJ ROMA/KINJA NA TERITORIJI PČINJSKOG OKRUGA

Romi su jedna od najugroženijih nacionalnih manjina koja se konstantno suočava sa diskriminacijom, ne samo u Pčinjskom okrugu, već i na teritoriji cele Srbije.

Pregled

Jedno od strateških opredeljenja grada Vranja je ostvarivanje, zaštita i unapređenje prava pripadnika nacionalnih manjina i etničkih grupa i sprovođenje mera koje su usmerene na stvaranje jednakih mogućnosti i otklanjanje neravnopravnosti. Grad Vranje je prvi grad u Srbiji koji je 2005. godine osnovao Kancelariju za zaštitu i ostvarivanje ličnih i kolektivnih prava Romske nacionalne manjine.

Sa ciljem poboljšanja položaja Roma i Romkinja, a u skladu sa preporukama Vlade Republike Srbije datim u Strategiji, lokalna samouprava Grada Vranja je 2016. godine pokrenula proces izrade Lokalnog akcionog plana za poboljšanje položaja Roma i Romkinja. Lokalni akcioni plan usvojen je 2018. godine čime su stvorene mogućnosti za unapređenje položaja Roma i Romkinja, u skladu sa identifikovanim potrebama korisnika, na osnovu dobrog poznavanja i definisanja prioriternih potreba. Dokument Lokalnog akcionog plana za poboljšanje položaja Roma i Romkinja grada Vranja i Gradske opštine Vranjska Banja za period od 2018. do 2021. godine (LAP) predstavlja dokument koji je uradila Komisija za izradu Lokalnog akcionog plana i koju su činili predstavnici grada i drugih zainteresovanih strana.

LAP kao zvanični dokument lokalne samouprave definiše pravce delovanja u oblasti unapređenja procesa obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja, zdravlja, kulture i informisanja, konkretne mere i aktivnosti kojima bi se poboljšao sadašnji nepovoljan položaj u ove četiri oblasti, kao i jasne mehanizme pomoću kojih se može pratiti ostvarivanje postavljenih ciljeva. Reč je o dokumentu koji sadrži plan konkretnih mera i aktivnosti namenjenih Romima i Romkinjama, a koji su prihvaćeni od strane lokalnih organa vlasti.

Međutim, analiza stanja pokazuje da je potrebno još mnogo uraditi kako bi se integracija Roma i Romkinja unapredila i implementirala u potpunosti. Pre svega, potrebno je da se u realizaciji Lokalnog akcionog plana menjaju pojedini segmenti i prilagođavaju potrebama građana, jer

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

Lokalni Akcioni Plan predstavlja razvojni dokument i shodno tome potrebno ga je dopunjavati i revidirati tokom implemetacije, kako bi njegova primena bila što uspešnija i dala što bolje rezultate.

Na osnovu popisa stanovništva iz 2011. godine, u Vranju živi 4654 Roma. Tačan broj Roma je teško utvrditi iz više razloga. Većina Roma ne otkriva svoje etničko poreklo prilikom popisa, osim toga, veliki broj Roma je otišao u poslednjih nekoliko godina, tražeći azil u zapadnoj Evropi, dok su se u međuvremenu neki drugi vraćali, što komplikuje još više procenu stvarnog broja Roma koji žive u Pčinjskom okrugu. Procenjuje se da tačan broj Roma u Pčinjskom okrugu varira od 14.000 do 15.000.

Romi u Vranju žive pretežno u četiri veća naselja: Gornja Čaršija, Panađurište, Odžinka i Ciganski rid. U Vranjskoj Banji naseljeni su uglavnom u tri naselja Ogoš, Burdinci i Saglamci i selu Pavlovac pored Banje. Uprkos činjenici da su Romi u Vranju starosedeci, većina objekata u kojima žive Romi su nelegalizovani i opterećeni nerešenom pravno – imovinskom svojinom. Siromaštvo, nerešeno stambeno pitanje, loša zdravstvena situacija i kratak životni vek, slaba obrazovanost i sveopšta marginalizacija su glavne odlike koje govore o ranjivosti ove društvene grupe i o prioritetima vezanim za njihovu zaštitu i integraciju u društvenu zajednicu.

Nalazi istraživanja grupisali su glavne problem sa kojima se Romi i Romkinje suočavaju u četiri oblasti:

1. Bezbednosne pretnje i diskriminacija
2. Nepovoljan socio-ekonomski položaj koji se ogleda u nezaposlenosti,
3. Problemi sa ličnim dokumentima
4. Ostvarivanje prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

ANALIZA POLOŽAJA ROMA I ROMKINJA NA TRŽIŠTU RADA U VRANJU I VRANJSKOJ BANJI

Stanje na tržištu rada (zaposlenost /nezaposlenost, ključni razlozi za nezaposlenost)

Stanje na tržištu rada (zaposlenost/nezaposlenost, ključni razlozi za nezaposlenost)
Ključni razlozi za nezaposlenost Roma i Romkinja
Uloga lokalne samouprave prilikom zapošljavanja Roma i Romkinja
Uloga NSZ u zapošljavanju/samozapošljavanju Roma i Romkinja

Prema dostupnim podacima Republičkog zavoda za statistiku u 2020. godini na području grada Vranja bilo je 21.925 zaposlenih lica, od kojih je najveći broj radio u pravnim licima (18.554), slede preduzetnici i zaposleni kod preduzetnika (3,287), a u statusu individualnih poljoprivrednika bilo je 106 osoba. Više od polovine registrovano-zaposlenih radi u sektoru usluga (11.730), a u industriji je radilo 9.011 zaposlenih. Najbrojniji unutar sektora usluga su zaposleni u javnom sektoru (državna uprava i socijalno osiguranje, obrazovanje, zdravstvo i socijalna zaštita) - njih 4.976, i zaposleni u trgovini (3.037).

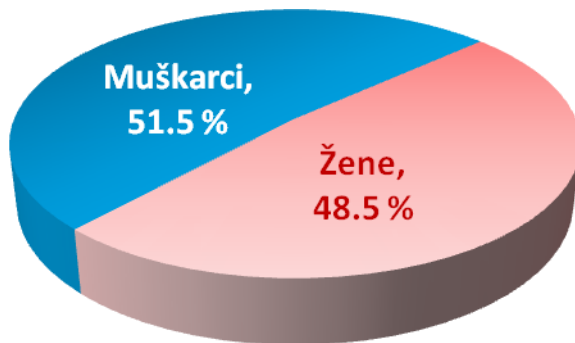
Prema podacima dobijenim od Nacionalne službe za zapošljavanje, ukupan broj nezaposlenih lica romske nacionalnosti na evidenciji ove službe na dan 31.12.2021. godine iznosi 2811, među kojima je 1389 osoba ženskog pola. U pogledu nivoa kvalifikacija nezaposlenih lica daleko najveći broj (2544) su osobe sa prvim, dok samo dve osobe imaju sedmi, odnosno 3 osobe imaju šesti stepen stručne spreme. U pogledu starosne strukture nezaposlenih lica romske nacionalnosti, dominira populacija starosti između 20 i 55 godina, dok je više od polovine njih između 25 i 40 godina starosti.

Sasvim je drugačija slika kada je u pitanju opšta populacija u Srbiji jer je udeo ove starosne strukture u ukupnom broju nezaposlenih manji od trećine. Navedeni podaci sami za sebe govore da se romska populacija, kada je reč o zapošljavanju, suočava sa daleko više izazova i prepreka nego većinsko stanovništvo.

Istraživanjem koje je sprovedeno na teritoriji grada Vranja i gradske opštine Vranjska Banja obuhvaćeno je 500 lica pripadnika romske nacionalne manjine. Među ispitanicima je bilo

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

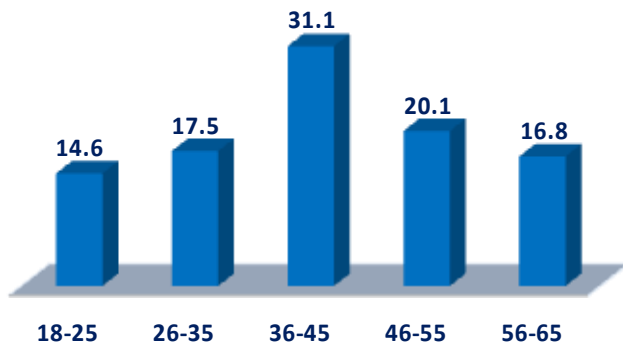
48,5% lica ženskog pola i 51,5% muškaraca. Kada je reč o socijalnom položaju lica romske nacionalnosti obuhvaćenih istraživanjem, važno je spomenuti i podatak da se više od dve trećine nalazi u sistemu socijalne zaštite, odnosno 69% njih su korisnici novčane socijalne pomoći.

U terenskom istraživanju sprovedenom u decembru u Vranju i Vranjskoj Banji na uzorku od 500 Roma i Romkinja, učestvovao je skoro jednak broj žena i muškaraca.

51,5% Roma i 48,5% Romkinja obuhvaćeno je istraživanjem.

STAROSNA STRUKTURA ISPITANIKA

Prema starosnoj strukturi ispitanici su bili podeljeni u tri grupe, trećina ispitanih pripada grupi do 35 godina starosti, drugu grupu čine ispitanici uzrasta od 36 do 45 godina, ispitanici iz treće grupe imaju od 45 do 65 godina starosti.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

OBRAZOVNA STRUKTURA

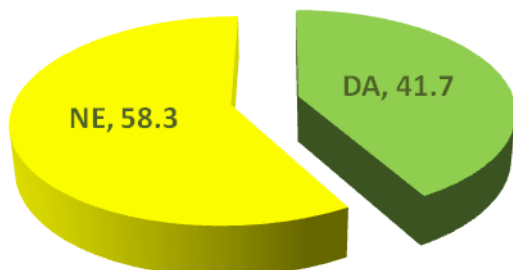

Najveći broj učesnika u istraživanju (59,2%) ima završenu osnovnu školu

Analizirajući podatke dobijene istraživanjem izvodi se zaključak da je položaj romske populacije u Vranju i Vranjskoj Banji izuzetno nepovoljan, kako na tržištu rada, tako i u društvu.

Odlukuje ga nizak stepen ekonomske aktivnosti, velika zastupljenost rada u neformalnom sektoru, visoka nezaposlenost, obavljanje najtežih i najmanje plaćenih poslova, nedovoljno efikasan sistem na državnom i lokalnom nivou u sprovođenju planskih dokumenata.

Ključni razlog za siromaštvo, migraciju sa juga Srbije ka zemljama EU i socijalnu isključenost Roma, je njihova masovna nezaposlenost.

Više od polovine učesnika u istraživanju (58,3%) nikada nije bilo zaposleno (sa ili bez Ugovora o radu).

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

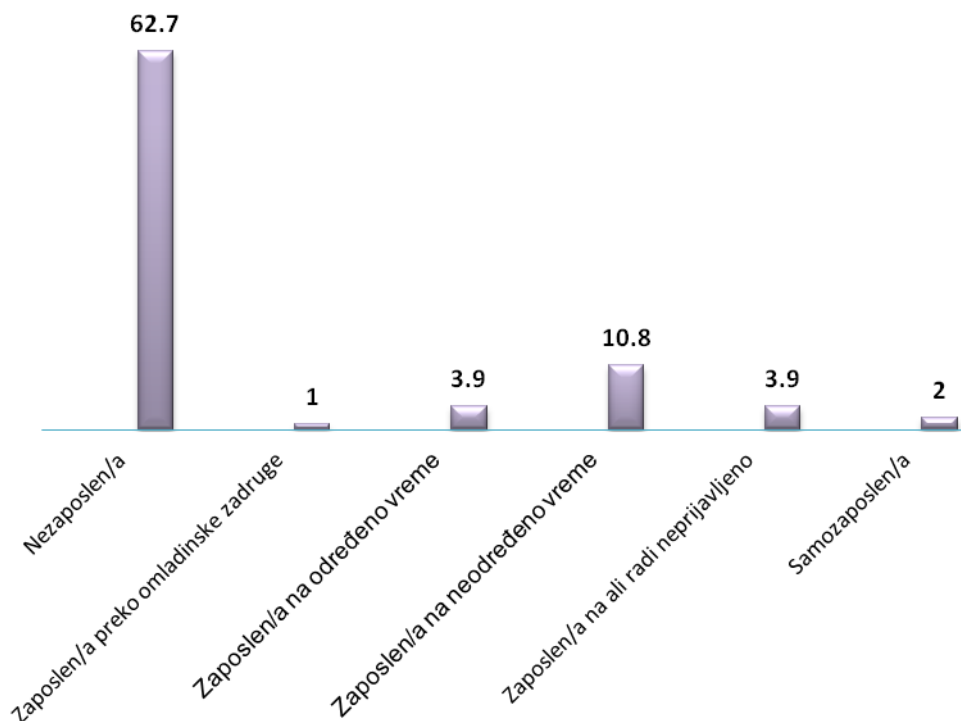
DA LI STE NEKADA BILI ZAPOSLENI?

Marginalizacija i nedovoljna integrisanost Roma i Romkinja dovodi do njihovog odsustvovanja iz života lokalne zajednice.

Broj Roma i Romkinja koji NIKADA nisu bili zaposleni i Roma i Romkinja koji su trenutno nezaposleni je skoro identičan. Ovo je jedan od ključnih pokazatelja visokog stepena isključenosti pripadnika romske populacije sa tržišta rada u ove dve lokalne zajednice.

Priлично je zabrinjavajuće kada kao rezultat imamo da 2/3 od ukupnog broja ispitanih nikada nije radio, posebno kada uzmemo u obzir da su u istraživanju učestvovali samo punoletni i radno sposobni ispitanici.

KOJI TRENUTNO JE VAŠ RADNO PRAVNI STATUS?

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

Većina romskih domaćinstava ima ograničene izvore prihoda. To su uglavnom prihodi od sezonskih radova u poljoprivredi i građevinarstvu, rad u sivom sektoru, sakupljanje sekundarnih sirovina, i socijalna pomoć od države. Kada dalje analiziramo radno pravni status Roma i Romkinja iz Vranja i Vranjske Banje rezultati ukazuju na to da jedna trećina od ukupnog broja ispitanih radi van sistema, neprijavljeno, povremeno, na sezonskim poslovima (branje voća i povrća, cepanja drva, održavanje higijene u stambenim i privatnim objektima, ulične i pijačne prodaje, sakupljanje sekundarnih sirovina...) Ovi poslovi su nesigurni, nestabilni, donose malu zaradu i Romi se na njima osećaju ugroženo i nebezbedno.

Neki od odgovora koji su ispitanici davali na pitanje o radno pravnom statusu:

- **“Cepam drva”**
- **“Čistim kafiće i kuće”**
- **“Imam tezgu na gornjoj pijaci”**
- **“Sakupljam sekundarne sirovine”**
- **“Sečem i slažem drvo za ogrev”**
- **“Sezonski posao, branje voća”**

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

RAZLOZI NEZAPOSLENOSTI ROMA I ROMKINJA U VRANJU I VRANJSKOJ BANJI

Glavni razlog nezaposlenosti ispitanika je strah od gubitka socijalne pomoći.

Poslovi koji se nude na tržištu rada kao i odnos poslodavaca prema Romima, najčešće ne ulivaju poverenje učesnicima u istraživanju, jer nisu rešenje na “duge staze” zbog kojih bi oni izgubili pravo na redovna i sigurna primanja od strane države. Ispitanici navode da socijalna primanja iako su mala i nedovoljna, ipak su sigurnost za njihovu egzistenciju.

Još jedan od faktora visokog stepena nezainteresovanosti romske populacije za uključivanje u ekonomski život zajednice kroz radno angažovanje jeste nepostojanjem volje lokalnih poslodavaca da angažuju Rome i da učestvuju u programima i merama koje se odnose na pružanje obuke i podsticaj zapošljavanja Roma. Nalazi sa Fokus grupa govore da su lokalni poslodavci nedovoljno senzibilisani o ovom pitanju, “zatvoreni” za saradnju, da imaju predrasude i pokazuju određene stereotipe kada je reč o Romima i Romkinjama i njihovom angažovanju na određenim poslovima.

Za podsticaje u vidu angažovanja lica kroz obuke ili otvaranje novih radnih mesta za teže zapošljive kategorije, uglavnom se prijavljuju srednja preduzeća, koja ili ne žele da angažuju Rome ili ih angažuju samo za radna mesta koja su predviđena za ljude bez kvalifikacija i fizičke poslove.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranje i opštine Vranjska Banja“

Lokalni poslodavci, učesnici u diskusiji, kažu da su uglavnom informisani o stimulativnim merama, ali da nisu imali iskustva sa angažovanjem Roma, jer im “nisu bili potrebni” za radna mesta za koja su oni konkurisali za dobijanje stimulativnih sredstava ili da lica romske nacionalnosti koja su ponuđena sa evidencije NSZ-a nisu odgovarala po kvalifikacijama za poslove za koje su želeli da obuče radnike i koriste subvencije koje je NSZ ponudio.

Jedan deo učesnika koji je imao iskustva u angažovanju Roma i Romkinja kroz neke programe NSZ-a kaže da je prisutna nezainteresovanost i odsustvo želje da istraju u program do njegove konačne realizacije.

“Odustajali su, jednostavno se ne pojave na posao, to onda zahteva zamenu lica sa evidencije zbog koje ulazimo u komplikovannu administrativnu i birokratsku procedure što nam usporava realizaciju i dodatno otežava implementaciju programa”

“Nisu dovoljno finansijski motivisani, posle nekog vremena više ne žele da dolaze, kažu da moraju da rade nešto drugo, jer im je egzistencija ugrožena”

Jednoglasno predlažu da obuke i druge mere obavezno budu plaćene, bar u visini minimalne zarade kako bi korisnici bili dodatno motivisani. To vide kao jedini način da se poveća njihova uključenost

Niska stopa obrazovanja, pored straha od gubitka socijalne pomoći, predstavlja jedan od ključnih problema kada govorimo o uključivanju Roma na tržište rada.

Da nizak nivo obrazovanja i nedostatak stručnih kompetencija predstavljaju uzroke ovako visoke stope nezaposlenosti potvrđuje i podatak da od 500 ispitanika više od 100 nije završilo osnovno obrazovanje, dok je njih 300 završilo samo osnovnu školu. Među ispitanima njih oko 75 je završilo srednju, oko 20 višu školu, dok je samo 5 ispitanika završilo fakultet. Nedovoljne kvalifikacije, opšta društvena marginalizacija i predrasude svakako dovode do toga da Romi teško nalaze zaposlenje, a sama romska populacija ima jasnu percepciju o tome.

- ➡ Zaposlena lica koja su učestvovala u istraživanju, do radnih mesta su u najvećem broju slučajeva, došla na osnovu preporuke poznanika, a poslovi koje obavljaju su uglavnom u okviru javnih radova i u delatnostima javno komunalnih preduzeća. Nezavršena osnovna škola, odnosno nedostatak kvalifikacija, dovodi do toga da se Romima i Romkinjama uglavnom nude slabo plaćeni i teški poslovi. 10,8% od ukupnog broja učesnika u istraživanju ima posao na neodređeno vreme i to uglavnom u lokalnom komunalnom preduzeću KOMRAD na poslovima održavanja čistoće.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

Razlozi koji uzrokuju nepovoljan položaj na tržištu rada su: nizak obrazovni nivo, diskriminacija i isključenost iz opšte populacije. Zapošljavanje predstavlja složen i dugotrajan proces. Neophodno je motivisati poslodavce da sarađuju, ali istovremeno treba motivisati i romsku zajednicu da aktivnije traži posao.

Na pitanje **“KOJI JE RAZLOG VAŠE NEZAPOSLENOSTI?”** 45% od ukupnog broja ispitanih koji su se izjasnili kao nezaposleni odgovorili su da ne traže posao. Odsustvo motivisanosti i nedostatak želje da se aktivno uključe u proces pronalazjenja posla u ovako velikom procentu objašnjavaju time da su šanse da Romi pronađu posao vrlo male, zbog nedostatka kvalifikacija, ali i nedovoljne podrške države i lokalne samouprave, kao i da njihovo poslovno angažovanje u velikoj meri zavisi od partijske pripadnosti.

Poslovi koji su “rezervisani” za romsku populaciju uglavnom su slabo plaćeni teški fizički poslovi. Što je takođe, prema mišljenju ispitanih, povezano sa visokim stepenom diskriminacije koja je prisutna kod lokalnih poslodavaca.

Ostali razlozi koje su ispitanici navodili su da ne poseduju znanja i veštine „rad na crno”, da nema potražnje za radnom snagom njihove struke, da nemaju radno iskustvo, nesposobnost za rad ili obaveza staranja o bolesnim članovima porodice ili briga o deci.

Uloga lokalne samouprave prilikom zapošljavanja Roma

Zapošljavanje Roma je ključni problem koji se mora rešiti, kada je reč o prioritetima koji se tiču položaja Roma, jer je to u interesu pre svega lokalne zajednice.

Grad Vranje doneo je 2018. godine Lokalni akcioni plan za poboljšanje položaja Roma i Romkinja 2018-2021 koji utvrđuje godišnje mere aktivne politike zapošljavanja sa ciljem da se unapredi zapošljivost romske populacije radi što lakšeg uključivanja na tržište rada. Obzirom da bi ove godine LAP trebao da se produži idealna je prilika da se u novoj i revidiranoj verziji ovog strateški važnog dokumenta unesu izmene kojim će se otkloniti svi nedostaci i manjkavost prethodnog Akcionog plana, a koje su se pokazale u periodu njegove realizacije.

Lokalna samouprava je nakon usvajanja LAP-a pokrenula projekte i programe za podsticaj zapošljavanja Roma i oni su dali određene rezultate koji se mogu smatrati napretkom i pomakom ka boljem položaju Roma na tržištu rada u gradu Vranju i Vranjskoj Banji. Međutim, problem nezaposlenosti i dalje egzistira kao jedan od ključnih sa kojima se Romi susreću što

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

nam govori da postoje određena nerazumevanja suštine ili da ne postoji pristup koji će, ako ne trajno, a onda bar dugoročno, rešiti ovo pitanje.

Praksa pokazuje da se nakon završetka programa koji stimuliše, podstiče ili podržava lokalna samouprava situacija sa zapošljavanjem Roma uglavnom vraća na početnu poziciju.

Razgovori urađeni tokom ovog istraživanja sa zaposlenima u lokalnim institucijama koji se bave pitanjem romske manjine ili problemima zapošljavanja govore da je interesovanje lokalnih poslodavaca za učestvovanje u programima zapošljavanja Roma minimalno i da se ono uglavnom završava prestankom ugovornih obaveza preuzetih ulaskom u programe ili projekte koji se bave Romima.

Ovo je mera koja dovodi do trenutnog poboljšanja položaja Roma, ali nije mera koja će dati rezultate koji će stvoriti dugoročno bolju klimu za uslove zapošljavanja Roma i Romkinja u Vranju, što govore i rezultati ovog istraživanja (više od 60% ispitanika izjasnilo se kao nezaposleno).

Zaključak je da se ovom kompleksnom problemu treba pristupiti iz nekog drugog ugla koji će podrazumevati detaljniju strategiju. Prvi korak u rešavanju problema zapošljavanja Roma i Romkinja jeste veća edukacija, odnosno motivacija za mlade Rome da završe srednju ili visoku školu, odnosno da se njihovo obrazovanje ne svodi na obavezno osnovno obrazovanje, što nam pokazuju i rezultati istraživanja i podaci sa evidencije NSZ (više od 60% ispitanika ima završenu OŠ). Neophodno je i senzibilisati poslodavce za zapošljavanje Roma i Romkinja, potrebno je predstavnike privatnih kompanija informisati o problemu zapošljavanja Roma i upoznati ih sa mogućnostima i aktivnostima države i grada Vranja po pitanju edukacije i zapošljavanja Roma. Interesovanje lokalnih poslodavaca je do sada i pored svih stimulativnih mera jako malo što dovodi do toga da mere koje se donose ne mogu da daju rezultate, jer nemaju svoju pravu primenljivost.

“Pokrenut je projekat od strane države u kome učestvuje i grad, koji ima za cilj zaposlenje za 100 Roma i Romkinja iz grada Vranja, kao prvu aktivnost koja se sprovodi navode da je započeto sastavljanje liste deficitarnih zanimanja i poslodavaca koji imaju potrebu za radnom snagom, kao i utvrđivanje kriterijuma koje kandidati treba da zadovolje da bi mogli da obavljaju te poslove, na taj način se Romima pruža mogućnost kvalifikacija i dokvalifikacija, kao i posao na duži vremenski period”, kaže jedan od učesnika u razgovoru.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

Mnogi izazovi s kojima se građani romske nacionalnosti suočavaju ne mogu da se reše jednom prostom intervencijom, već iziskuju “udruženi” pristup i razmenu informacija između nadležnih organa. Za sprovođenje postojećih politika u relevantnim sektorima delimično su nadležna resorna ministarstva, a delimično organi lokalne samouprave. Na lokalnom nivou je prepoznata potreba za većom saradnjom između lokalnih institucija

Ono što često otežava osmišljavanje i sprovođenje aktivnih mera zapošljavanja za romsku populaciju jeste i nedostatak verodostojnih podataka.

Ovaj problem je posebno izražen za romsko stanovništvo koje živi u podstandardnim naseljima, gde su problemi dodatno izraženi zbog siromaštva i neadekvatnih uslova stanovanja.

Veliki broj, posebno Roma iz podstandardnih naselja, nema lična dokumenta, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, ne nalazi se na evidenciji tržišta rada... Na osnovu nalaza dobijenih u istraživanju izvodi se zaključak da ne postoji dovoljno dobra komunikacije lokalnih institucionalnih aktera, odnosno da u nedostatku saradnje u razmeni podataka između Kancelarije za ostvarivanje i zaštitu ličnih i kolektivnih prava romske nacionalne manjine u Vranju sa Centrom za socijalni rad Vranje i Nacionalnom službom za zapošljavanje u Kancelariji za romska pitanja ne postoje precizni podaci o broju korisnika CZSR, odnosno prijavljenih na evidenciji NSZ-a.

- ➔ Kao odgovor na jedan od problema koji je identifikovan ovim istraživanjem, a to je nedostatak podataka od strane nadležnih institucija, odnosno neažurirane i netačne evidencije na kojima se nalaze pripadnici romske populacije potrebno je kroz lokalne institucije kao što su Kancelarija za romska pitanja, lokalna samouprava (gradsko veće koje se bavi manjinskim pitanjem), NSZ, CZSR, Kancelarija za lokalne usluge socijalne zaštite, a u saradnji sa civilnim sektorom, pre svega romskim udruženjima, sprovesti kampanju odnosno motivisati i mobilisati romsku populaciju da pribavi lična dokumenta, kao i da se uključi kroz institucije sistema u život i rad lokalne zajednice u kojima žive.

Kao što je naglašeno u uvodnom delu marginalizacija Roma počinje njihovom nevidljivošću.

Uloga NSZ-a u zapošljavanju/samozapošljavanju Roma i Romkinja u Vranju i Vranjskoj Banji

Prema podacima koji su dobijeni od filijale Nacionalne službe za zapošljavanje u Vranju ukupan broj nezaposlenih lica romske nacionalnosti koja su bila uključena u mere i aktivnosti koje je služba sprovodila u 2021. godini je 118, od toga 57 lica ženskog pola. Nacionalna služba za zapošljavanje u Vranju sprovodi 19 programa čiji je zajednički cilj podsticanje zapošljivosti i stvaranje povoljnijeg okruženja za zapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine. Mere u koje su Romi u najvećem broju bili uključeni u 2021. godini su motivaciono-aktivacione radionice za lica bez kvalifikacija i niskokvalifikovana lica zatim program funkcionalnog osnovnog obrazovanja odraslih).

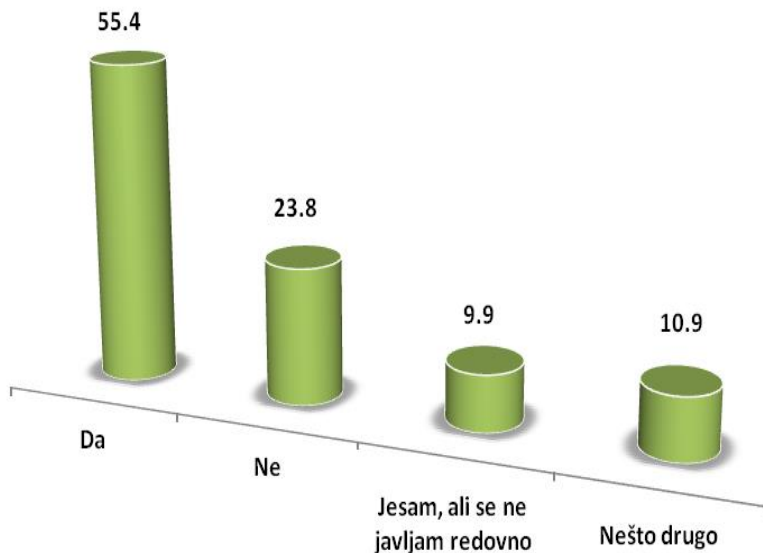
Subvencije za zapošljavanje nezaposlenih lica iz kategorije teže zapošljivih koristile su četiri osobe, dok je subvencije za samozapošljavanje ostvarilo devet lica.

S druge strane, mere koje pripadnici romske zajednice nisu koristili su radionice za prevladavanje stresa usled gubitka posla, sticanje praktičnih znanja za nekvalifikovana lica, obuke na zahtev poslodavaca, subvencije za osobe sa invaliditetom bez radnog iskustva i prilagođavanje radnog mesta.

Istraživanje koje je sprovedeno u decembru mesecu pokazuje da su Romi uglavnom prijavljeni na evidenciju nezaposlenih u Nacionalnoj službi za zapošljavanje (preko 50%), ali da je njihov motiv za prijavljivanje na evidenciju ostvarivanje prava po osnovu nezaposlenosti, a ne traženje posla. Polovina od ukupnog broja Roma i Romkinja koji su učestvovali u ovom istraživanju izjasnila se da je prijavljena na evidenciju NSZ-a, ali se ne javlja redovno i ne informiše o mogućnostima za zaposlenje, jer su na evidenciji zbog dobijanja zdravstvenog osiguranja, dečijeg dodatka ili ostvarivanja prava na neku drugu uslugu socijalne zaštite ili povlasticu.

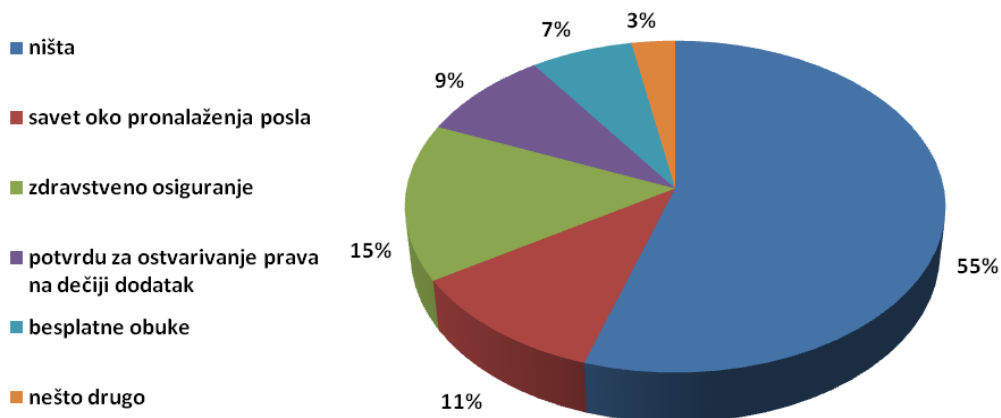
„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

DA LI STE PRIJAVLJENI NA EVIDENCIJU NSZ-a?

Romi koji su učestvovali u istraživanju pokazali su visok stepen odsustva interesovanja i inicijative za saradnjom sa NSZ-om. Oni su u najvećoj meri izjavili da od Nacionalne službe za zapošljavanje ne očekuju ništa, jer su na evidenciji iz nekih drugih razloga (zdravstvena knjižica, dečiji dodatak, umanjeње računa za komunalne usluge, itd...).

ŠTA OČEKUJETE OD NSZ-a?

Ovakva situacija ne čudi ako se ima u vidu to da gotovo niko od ispitanih građana nije pronašao posao posredstvom NSZ. Na osnovu njihovih odgovora može se zaključiti da, osim što generalno nemaju poverenje u institucije, nemaju ni očekivanja da će se njihov radnopravni status poboljšati ukoliko se uključe u mere koje sprovodi NSZ, a naročito ne veruju u uspeh mera u pogledu posredovanja pri zapošljavanju. Romi sa kojima smo razgovarali tokom ovog istraživanja kažu da Nacionalna služba za zapošljavanje ne može da im pomogne u pronalaženju posla, obično se uloga NSZ svodi na savetodavnu, odnosno pomoć koju dobijaju u vidu saveta o daljem školovanju, dokvalifikaciji, prekvalifikaciji ili pokretanju sopstvenog biznisa.

Postoje mnogi projekti Nacionalne službe za zapošljavanje gde se dosta pažnje posvećuje pojedincu, tj. kandidati imaju mogućnost da unaprede svoje veštine i da putem pohađanja različitih stručnih obuka i kurseva stranih jezika, kroz dokvalifikaciju, prekvalifikaciju ili stažiranje kod različitih poslodavaca iz javnog i privatnog sektora, unaprede svoja znanja i veštine i postanu konkurentniji na tržištu rada. Pored toga, radi se i na samopouzdanju Roma,

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

---

tako da oni tokom vremena mogu da postanu aktivni tražioci posla. Nacionalna služba za zapošljavanje primenjuje mnoge podsticajne aktivnosti i radionice kako bi privukla što veći broj nezaposlenih Roma i Romkinja da dođu, da se prijave na evidenciju i da se tako njima omogući jednak pristup kao i ostalim licima za uključivanje u tržište rada, obuke i ono što predstavlja politiku zapošljavanja.

Samo 4% ispitanika prošlo je neku od ponuđenih obuka u okviru NSZ-a, a kao najčešći razlog navode neinformisanost o ponudi, ali i o daljim perspektivama koje ove obuke nude. Odsustvo interesovanja postoji među romskom populacijom, jer kako kažu ne vide benefite koje bi obuke mogle da imaju na unapređenje njihovog položaja na tržištu rada. Romska nacionalna manjina smatra da mere koje se sprovode sa ciljem zapošljavanja Roma i Romkinja nisu prilagođene realnim potrebama potencijalnih korisnika i da ih treba redefinisati.

Da bi se ovaj procenat povećao važno je da budu informisani na način koji će da ih motiviše i probudi njihova interesovanja, takođe obuka koja se nudi trebalo bi da ima svoj potencijal i primenljivost u bliskoj budućnosti, odnosno da bude u korelaciji sa potražnjom za određenim profilima, pre svega na lokalnom tržištu zapošljavanja.

Predstavnici NSZ koji rade na podsticajnim programima kažu da se Romi slabo interesuju za mogućnosti koje im se nude i da uglavnom ispunjavaju sve obaveze kako bi ostali na evidenciji NSZ-a, u smislu redovnog javljanja, pohađanja obaveznih obuka, razgovora sa savetnikom... Njihovo angažovanje u okviru NSZ dešava se isključivo kako bi ostvarili benefite i povlastice koji im sleduju ukoliko se nalaze na evidenciji tržišta rada.

“Moje dugogodišnje iskustvo kaže da bi se primerima dobre prakse, odnosno kada se pročuje da je neko koga poznaju zaista posle obuke pronašao posao i zadržao se na njemu, pojačala njihova motivisanost i odlučnost za učestvovanje u programima podrške” – učesnik u Fokus grupi, zaposlen u NSZ.

Nalazi sa fokus grupa pokazali su veliki potencijal u relevantnim obukama koje garantuju zaposlenost, nakon završetka obuke.

Istaknut je primer male obučarske fabrike, čiji veći deo zaposlenih čine Romi. Oni su pre zapošljavanja prošli obuku u Nacionalnoj službi za zapošljavanje i nakon toga zasnovali radni odnos, gde i danas rade.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

“Ova obuka je bila dobro osmišljena. Romi su čak primali novčanu nadoknadu za dolaske na nju. Nakon toga, primljeni su na posao i dosta njih i dalje radi tamo”

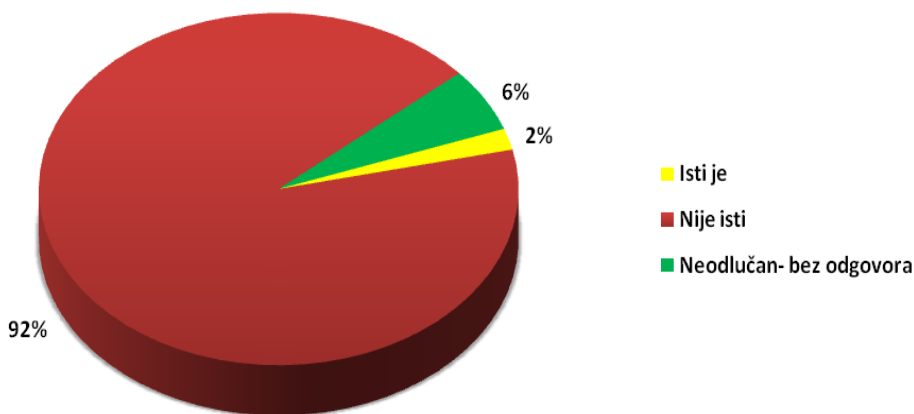
Na pitanje da li bi pokrenuli sopstveni posao, 71,3% ispitanika je odgovorilo odrično i isto toliko je odgovorilo da nema poslovnu ideju.

Naime, njihovi navodi ukazuju na strah da ne mogu opstati na tržištu, da nisu sigurni da su sposobni da vode poslovanje, da nisu sigurni u isplativost svojih poslovnih ideja, da nisu dovoljno informisani, da je procedura komplikovana i da ne mogu da obezbede garancije za ispunjenje ugovornih obaveza.

U delu istraživanja koje se odnosi na diskriminaciju Roma i Romkinja prilikom zapošljavanja 67.6% ispitanih izjasnilo se da je bilo izloženo nekoj vrsti diskriminacije prilikom traženja posla. Odnos poslodavaca prema Romima nije isti kao prema ostalim kandidatima ili zaposlenima koji dolaze iz većinske zajednice mišljenje je 92,2% ispitanih.

DA LI JE PREMA VAŠEM ISKUSTVU ODNOS PREMA ROMIMA ISTI PRILIKOM ZAPOSŁJAVANJA KAO PREMA DRUGIM GRAĐANIMA?

Ispitanici ne žele da konkurišu za subvencije za samozapošljavanje.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

Pripadnici romske populacije, čak i kada imaju posao, loše su plaćeni ili često rade poslove koje su opasne po njihov život i zdravlje, jedan je od zaključaka istraživanja koje je sprovedeno.

Rezultati istraživanja, takođe, pokazuju da su pripadnici romske nacionalne manjine veoma izloženi diskriminaciji, kao i da ne poznaju mehanizme za zaštitu prava na ravnopravnost. Predstavnici udruženja građana, takođe, ukazuju na to da postoji veliki stepen podozrivosti prema zapošljavanju Roma, čak i prilikom radnog angažovanja na poslovima javnih radova.

“Romi imaju isti tretman kao i svi ostali korisnici koji se obrate našoj službi. Procedure su iste za sve i nema govora o diskriminaciji”, zajednički je stav ispitanika na fokus grupi sa predstavnicima Nacionalne službe za zapošljavanje.

“Romi su podložni diskriminaciji na svim poljima između ostalog i zato što je jasno ne prepoznaju. Oni prihvataju položaj manje vrednih i prilikom različitih situacija sa kojima se sreću sa tom diskriminacijom se “mire”-prihvataju je kao normalnu pojavu” – saopštili su predstavnici udruženja građana tokom diskusije

“Ipak, kada većina predstavnika relevantnih institucija vidi Roma kao potencijalnog tražioca posla, uvek postoji premisao da on neće dovoljno ili neće dovoljno dobro raditi kao neko ko nije iz romske zajednice”, jedan je od stavova predstavnika udruženja građana.

KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

- ➔ Oko 60% ispitanika pripadnika romske populacije nikada nije bilo zaposleno.
- ➔ Najveći broj onih koji nikada nisu bili zaposleni nemaju završenu osnovnu školu, pripadaju starosnoj strukturi 36-45 godina, i većinom su žene.
- ➔ Romi ne žele da se zaposle jer gube pravo na socijalnu pomoć.
- ➔ Ne traže posao, jer nemaju dovoljno kvalifikacija (najveći broj nema završenu osnovnu školu).
- ➔ Sa slabim kvalifikacijama tržište rada im nudi slabo plaćene i teške poslove.
- ➔ Romi smatraju da je traženje posla unapred izgubljena utakmica u kojoj ne žele da učestvuju zbog brojnih predrasuda i diskriminacije od strane lokalne zajednice.
- ➔ Uslovi na tržištu rada, kao i odnos poslodavaca, ali i lokalne samouprave i državne uprave prema njima kao potencijalnim zaposlenima su, prema njihovom mišljenju, drugačiji nego prema većinskoj zajednici. Oni navode kao primer to da postoje određeni poslovi (kao što je održavanje higijene) koje se uglavnom nude samo Romima. Postoje poslovi na kojima gotovo da nema ni jednog pripadnika romske populacije (sektor bezbednosti, državna uprava i lokalna samouprava, prosveta, zdravstvo...).
- ➔ Više od polovine ispitanih Roma prijavljeno je na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje.
- ➔ 69,9% ispitanih se ne javlja redovno na evidenciju NSZ-a.
- ➔ 31,1% ispitanih nema očekivanja od NSZ-a po pitanju pronalaženja posla i pružanju podrške u daljem zapošljavanju.
- ➔ 56,7% ispitanih se nalazi na evidenciji NSZ-a zbog overe zdravstvene knjižice, dobijanja dečijeg dodatka ili ostarivanja neke druge usluge iz oblasti socijalne zaštite na gradu ili republici.
- ➔ 4,8% ispitanika učestvovalo je u nekoj obuci za sticanje dodatnih kvalifikacija u cilju lakšeg pronalaženja posla.
- ➔ 92,2% ispitanih Roma i Romkinja nije imalo isti tretman kao ostali kandidati prilikom zapošljavanja.

PREPORUKE

- U cilju poboljšanja položaja romske nacionalne manjine, posebno u oblasti rada i zapošljavanja, neophodno je angažovanje celokupne društvene zajednice i aktivno učešće svih društvenih činilaca.
- Potrebno je da lokalna samouprava preispita postojeće i kreira nove mere aktivne politike zapošljavanja Roma i Romkinja.
- Mere za unapređenje položaja Roma i Romkinja prilikom zapošljavanja trebaju da se razvijaju na osnovu prethodne analize sprovedenih mera i procene realnih potreba Roma i Romkinja.
- Uključivanje predstavnika romske nacionalne manjine prilikom planiranja, izrade i usvajanja lokalnih politika koje se donose u cilju unapređenja njihovog položaja u sektoru zapošljavanja.
- Promovisanje primera dobre prakse i uspešnih priča o zapošljavanju i romskom preduzetništvu.
- Povećati informisanost Roma o ponudi poslova (planiranom otvaranju radnih mesta), kretanjima na tržištu rada, o pravima i obavezama u vezi sa radom i zapošljavanjem i programima pomoći i subvencija (edukacije)”; „veća ponuda poslova prilagođena obrazovnom statusu i kompetencijama Roma”;
- Povećati informisanost romske populacije o mogućnostima za zapošljavanje/započinjanje sopstvenog biznisa kanalima koji su im dostupni i lako razumljivi (kampanje u medijima, terenski rad, obilazak neformalnih naselja, promovisanje Kancelarije za romska pitanja, podela info materijala sa jasnim uputstvima/informacijama koje upućuju na nadležne ustanove/institucije, mogućnostima koje im se pružaju.
- Informisati Rome i Romkinje o benefitima i mogućnostima koji im se nude prilikom pronalaženja posla (zarada, penziono, zdravstveno i socijalno osiguranje, mogućnost napredovanja, kreditna sposobnost...) u cilju prevazilaženja straha od gubitka socijalne pomoći.

„Analiza istraživanja o položaju Roma i Romkinja povratnika po Sporazumu o readmisiji prilikom zapošljavanja na teritoriji grada Vranja i opštine Vranjska Banja“

- Sensibilisati lokalne institucije i službenike za pružanje neophodne pomoći i podrške Romima i Romkinjama za pribavljanje ličnih dokumenata, ostvarivanja prava na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, prekvalifikacije i dokalifikacije u cilju pronalaženja posla, pokretanje sopstvenog biznisa...
- Sensibilisati lokalne poslodavce u cilju smanjenja predrasuda prema zapošljavanju Roma i Romkinja.
- Uskladiti obuke koje se nude sa potrebama lokalnog tržišta rada.
- Nakon završene obuke pružiti dalju podršku i pomoć polaznicima obuka kako bi pripremili svoje radne biografije i dobili neophodne preporuke svojih mentora u cilju boljeg predstavljanja kod budućih i potencijalnih poslodavaca.
- Obezbediti novčane nadoknade i putne troškove za učesnike obuka, prilagoditi vreme održavanja obuka radnim i porodičnim obavezama kandidata, jer su poslovi koje obavljaju jedini izvor prihoda i često ne mogu da odsustvuju sa njih.

